

1. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК СИСТЕМА ЗНАНЬ: ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ

Izabela Garebska
Biuro rachunkowe „Wiarygodne dane”
Radom, Polska

BILANS PRZEDSIĘBIORSTWA W JEGO SYSTEMIE SPRAWOZDAWCZOŚCI

Bilans to jedno z **podstawowych pojęć** księgowości. To także jedno z **najczęściej używanych narzędzi**, które stanowi **bezcenne źródło wiedzy na temat kondycji finansowej przedsiębiorstwa** w danym momencie. Bilans to jeden z **obowiązkowych elementów sprawozdania finansowego**, które **jednostki gospodarcze**, a więc m.in. **przedsiębiorstwa** muszą sporządzić **na koniec okresu sprawozdawczego**. Przeważnie termin ten pokrywa się z końcem roku kalendarzowego, kiedy to przygotowywane są także inne **elementy sprawozdania finansowego**.

Ze względu na to, że bilans stanowi **bardzo cenne źródło informacji o aktualnej kondycji majątku przedsiębiorstwa**.¹

Bilans jest to zestawienie składników majątku przedsiębiorstwa tj. **aktywów** oraz źródeł finansowania tj. **pasyw** sporządzane na dany dzień, nazywany dniem bilansowym (np. na koniec danego roku obrotowego). Zgodnie z zasadą bilansową suma aktywów równa jest sumie pasywów (każde posiadane przez przedsiębiorstwo aktywum jest sfinansowane z jakiegoś źródła). Równość aktywów i pasywów wynika również ze stosowanej w księgowości zasady podwójnego zapisu. Bilans jest jedną z części sprawozdania finansowego przedsiębiorstwa. Pozostałe części to:

- ✓ Rachunek zysków i strat,
- ✓ Rachunek przepływów pieniężnych (cash flow),
- ✓ Zestawienie zmian w kapitale własnym.

Bilans powinien zawierać:

- nazwę i adres podmiotu, dla którego jest sporządzany,
- słowo „bilans”,
- moment bilansowy, czyli datę, na którą wyceniono pasywa i aktywa,
- wyszczególnienie nazw i zawartości grup aktywów i pasywów,
- ogólną sumę aktywów i pasywów, między którymi musi zachodzić równowaga,
- podpisy osób odpowiedzialnych za gospodarkę finansową jednostki gospodarczej,
- datę i miejsce sporządzenia bilansu.²

W terminologii rachunkowości często używa się pojęcia: podstawa równowagi bilansowej. Jest to nic innego jak równanie aktywów = pasywów. Jest to podstawowe równanie rachunkowości.

Bilans tworzony jest zgodnie z przyjętymi zasadami rachunkowości. W Polsce przedsiębiorstwa prowadzące pełną księgowość zobowiązane są do sporządzania bilansu zgodnie z Ustawą o Rachunkowości. Wyjątkiem od tej reguły są jedynie spółki notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych, które sporządzają sprawozdania finansowe zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Rachunkowości i Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej (International Accounting Standards and International Financial Reporting Standards).³

¹<https://kursy-rachunkowosci.pl/blog/czym-jest-bilans-w-firmie-i-czemu-on-sluzyl/>

²<https://www.edukacjagieldowa.pl/gieldowe-abc/analiza-fundamentalna/sprawozdanie-finansowe/bilans/>

³<https://www.findict.pl/slownik/bilans>

Po stronie aktywów przedsiębiorstwa wyróżnia się dwie główne grupy tzn. **majątek trwały i majątek obrotowy**, przy czym kryterium podziału jest okres czasu, przez jaki przedsiębiorstwo zamierza dane aktywo utrzymywać.

1. **Majątek trwały**

Stanowią składniki majątkowe o długotrwałym okresie użytkowania. Składniki majątkowe długotrwanie użytkowane w procesie gospodarczym przedsiębiorstwa zużywają się stopniowo, tracąc swoją przydatność oraz wartość. Mowa tu o najbardziej powszechnej grupie składników majątku trwałego, czyli środkach trwałych.

W skład majątku trwałego wchodzi:

- a. środki trwałe, czyli grunty, budynki i budowle, urządzenia techniczne i maszyny, środki transportu, środki trwałe w budowie, itp.
- b. wartości niematerialne i prawne,
- c. inwestycje długoterminowe,
- d. należności długoterminowe.

2. **Majątek obrotowy**

Stanowią zasoby, które w przypadku zasobów rzeczowych są przeznaczone do zbycia lub zużycia w okresie do 1 roku. Do rzeczowego majątku obrotowego zalicza się:

- a. zapasy, które ze względu na przeznaczenie w danej jednostce gospodarczej dzieli się na materiały, półprodukty i produkty w toku, produkty gotowe, towary. Materiały są nabywane w celu zużycia na własne potrzeby jednostki. Półprodukty i produkty w toku to nie zakończone jeszcze na dany moment wyroby własnej produkcji oraz nie zakończone jeszcze roboty i usługi. Produkty gotowe to wykonane we własnym zakresie i przeznaczone do sprzedaży innym jednostkom zakończone produkty i usługi. Towary to rzeczowe składniki majątku obrotowego nabyte w celu sprzedaży w stanie przetworzonym,
- b. należności krótkoterminowe,
- c. środki pieniężne,
- d. inwestycje krótkoterminowe – np. udziały w innych jednostkach, papiery wartościowe, udzielone pożyczki, środki pieniężne w kasie i na rachunkach bankowych, itp.

Aby sporządzany bilans mógł być zgodny z obowiązującymi przepisami, należy przestrzegać niektórych dodatkowych zasad. Wówczas wyróżnić możemy zasadę:

- **memoriału** – zgodnie z tą zasadą, w księgach rachunkowych należy zewidencjonować wszystkie osiągnięte przychody oraz obciążające koszty jednostki związane z uzyskaniem tych przychodów, które dotyczą danego roku obrotowego (bez względu na termin spłaty),
- **wspólmierności** – jednostka ujmuje do aktywów lub pasywów wszystkie przychody i koszty przypadające na dany okres sprawozdawczy, które jeszcze nie zostały poniesione,
- **ostrożności** – jednostka wycenia składniki aktywów i pasywów zgodnie z rzeczywistymi kosztami poniesionymi na ich nabycie (wytworzenie). Ważne jest, aby w wyniku finansowym, bez względu na wysokość, uwzględnić:
  - zmniejszenie wartości użytkowej lub handlowej aktywów, biorąc również pod uwagę odpisy amortyzacyjne lub umorzeniowe,
  - tylko pewne pozostałe przychody operacyjne i zyski nadzwyczajne,
  - wszystkie poniesione pozostałe koszty operacyjne i straty nadzwyczajne,
  - rezerwy na znane ryzyko/straty/skutki innych zdarzeń.
- **zakazu kompensat** – wartość poszczególnych składników aktywów i pasywów oraz przychodów i związanych z nimi kosztów, a także zysków i strat nadzwyczajnych ustala się oddzielnie – nie należy ich kompensować,
- **kontynuacji działalności** – zakłada się, że jednostka będzie kontynuowała swoją działalność gospodarczą w dającej się przewidzieć przyszłości oraz w niezmnieszonej zakresie, nie stawiając działalności w stan likwidacji lub upadłości. Wyjątek stanowi sytuacja, w której jest to konieczne ze

względu na stan faktyczny lub prawny. Jeżeli nie następuje kontynuacja działalności, to jednostka dokonuje wyceny aktywów po cenach sprzedaży netto, które możliwe są do uzyskania. Nie mogą one jednak stanowić wyższej wartości od ceny nabycia lub kosztów wytworzenia pomniejszonych o dotychczasowe umorzenie/odpisy amortyzacyjne, wraz z odpisami z tytułu trwałej utraty wartości.

Z bilansem związane są również wskaźniki pokazujące stopień pokrycia aktywów trwałych kapitałami. Wyróżniamy:

złota reguła bilansowa – zgodnie z nią aktywa trwałe przedsiębiorstwa pokryte są 100% kapitałem własnym (udział własny, inwestorów – udziałowców, wspólników bądź akcjonariuszy w firmie). Wynika to z tego, że aktywa stanowią część majątku długoterminową. W związku z tym charakteryzują się one niskim tempem zmiany na gotówkę, która powinna zostać sfinansowana środkami oddanymi na długi okres,

srebrna reguła bilansowa – zgodnie z nią regułą ważne jest, aby kapitał stały przedsiębiorstwa był równy bądź wyższy aktywom stałym. Jako kapitał stały należy rozumieć kapitał własny, powiększony o zobowiązania długoterminowe. Im większa jest wartość kapitałów stałych, tym większą swobodą i niezależnością finansową dysponuje działalność. Co do zasady, aktywa stałe powinny zostać sfinansowane kapitałem własnym minimum w $\frac{2}{3}$. Zasada ta jednak nie jest adekwatna do wszystkich rodzajów przedsiębiorstw.

Z obu reguł wynika, że szczególnie ważne jest, aby aktywa trwałe (najmniej płynne składniki majątku) powinny być finansowane stabilnymi kapitałami przedsiębiorstwa.

Przedsiębiorstwo powinno posiadać takie zasoby majątkowe, które ułatwiają mu realizację zadań i osiągnięcie przewagi konkurencyjnej. Właściwy dobór zasobów majątkowych i ich właściwa ilość stanowi mocną stronę działalności każdego przedsiębiorstwa. Natomiast, zasoby o złej jakości, niedostateczne, lub nadmierne i przy tym niedostosowane do charakteru przedsiębiorstwa i wymogów otoczenia, utrudniają jego rozwój. Zasoby stanowią podstawę działalności każdego przedsiębiorstwa. Umiejętne połączenie zasobów z wiedzą, przedsiębiorczością, umiejętnością trafnego stawiania celów i ich realizacji umożliwia przedsiębiorstwu osiągnięcie efektu synergii i uzyskanie trwałej przewagi konkurencyjnej.

Analiza zasobów majątkowych powinna być zorientowana na:

- ustaleniu wielkości zasobów majątkowych i rozpatrzeniu ich zmian w czasie,
- określeniu syntetycznej struktury majątku,
- rozpoznaniu poziomu wykorzystania majątku,
- sformułowaniu wniosków dotyczących kierunków badań szczegółowych.

W analizie zasobów majątkowych przedsiębiorstwa ważne jest nie tylko ustalenie samej wielkości majątku, ale także zbadanie sposobu jego pozyskania. Ważnym elementem jest również rozpoznanie zmian w czasie. Na podstawie czego można ocenić nie tylko wielkość zadysponowanych zasobów majątkowych, oraz ich wartościowy wzrost lub spadek. W ocenie zmian wielkości majątku należy uwzględnić cykl życia przedsiębiorstwa oraz przyjętą strategię jego rozwoju.

Istotne znaczenie ma rozpatrzenie ogólnej struktury majątku, której podstawowym kryterium podziału jest kryterium płynności (tzn. łatwości zamiany na gotówkę). W związku z czym, **majątek trwały jest majątkiem długoterminowym o niskiej płynności**, czego konsekwencją jest wyższy poziome ryzyka. Majątek ten będzie generował koszty stałe, określane mianem kosztów gotowości do produkcji. Z tego względu przedsiębiorstwo powinno unikać nadmiernego powiększania zasobów majątku trwałego. Więc tylko taki wzrost majątku trwałego można uznać za zasadny, który przyczyni się do poprawy efektów działalności przedsiębiorstwa. Z drugiej strony, zbyt małe zasoby majątku trwałego w stosunku do potrzeb mogą hamować rozwój przedsiębiorstwa i utrudniać realizację celów.

Zgoła odmienny charakter ma majątek obrotowy, którego charakterystyczną cechą jest stosunkowo krótki okres przebywania w przedsiębiorstwie i wysoka rotacja. Z tego względu **majątek obrotowy ma charakter majątku płynnego**. Ryzyko inwestowania w majątek obrotowy jest więc znacznie mniejsze w stosunku do ryzyka związanego z inwestowaniem w majątek trwały. Zasoby majątku obrotowego oraz jego strukturę należy dostosować do wielkości i rodzaju potrzeb danego przedsiębiorstwa.

Wielkość utrzymywanego majątku obrotowego powinna:

- gwarantować ciągłość procesu produkcyjnego w przedsiębiorstwie,
- zapewniać ciągłość sprzedaży towarów w jednostce handlowej,
- wpływać na poprawę płynności finansowej w przedsiębiorstwie,
- kreować minimalne koszty, a maksymalne korzyści dla przedsiębiorstwa.

Struktura majątku jest bardzo ważną kwestią dla przedsiębiorstwa. Korzystniejsza jest struktura z większym udziałem majątku obrotowego i mniejszym udziałem majątku trwałego.⁴

Ścisły związek majątku i kapitału sprawia, że ważna jest nie tylko analiza zasobów majątkowych, ale także źródeł ich finansowania. Celem analizy zasobów kapitałowych jest ustalenie, jaka jest [struktura finansowania](#) majątku i czy można ją poprawić. Chodzi o ocenę prawidłowości wyposażenia przedsiębiorstwa w kapitał, czyli określenia:

1. Z jakich rodzajów kapitałów przedsiębiorstwo korzysta?
2. Jaki jest zakres finansowania kapitałem własnym?
3. Jaki jest zakres finansowania kapitałami obcymi?
4. Jakimi kapitałami przedsiębiorstwo finansuje poszczególne składniki swojego majątku?
5. Ustalenie, czy finansowanie to jest bezpieczne i korzystne dla przedsiębiorstwa?

Kapitał własny ma podstawowe znaczenie dla funkcjonowania i rozwoju przedsiębiorstwa ponieważ jest najbardziej stabilnym źródłem finansowania majątku, wnoszonym na czas nieokreślony. Kapitał własny w odpowiedniej wysokości zapewnia przedsiębiorstwu niezależność finansową. Kapitał własny powinien być zgromadzony w takiej wysokości, która nie ogranicza jego działalności i nie podważa jego wiarygodności wobec osób trzecich. Wysokość kapitału własnego określa zakres odpowiedzialności przedsiębiorstwa za zobowiązania w stosunku do wierzycieli i stanowi zabezpieczenie kapitału obcego.

Kapitały obce służą przede wszystkim finansowaniu majątku obrotowego, a ich nadwyżka o charakterze długoterminowym może również wspierać finansowanie majątku trwałego i służyć finansowaniu działalności inwestycyjnej. Nadmierne korzystanie z kapitałów obcych może doprowadzić do pułapki zadłużenia. Im większy jest udział kapitałów obcych w zasobach kapitałowych przedsiębiorstwa, tym większa jest zależność przedsiębiorstwa od dawców tych kapitałów. Wysoki udział kapitałów obcych zwiększa [ryzyko](#) finansowe, a pozytywne efekty korzystania z tych kapitałów mogą być tylko prawdopodobne, natomiast konieczność spłaty zaciągniętych kredytów i odsetek z nimi związanych w wymaganej wysokości i terminie jest zawsze pewna.⁵

Reasumując bilans to zestawienie [aktywów](#) i [pasywów](#) jednostki sporządzane na początek (bilans otwarcia) i koniec (bilans zamknięcia) okresu sprawozdawczego (obrachunkowego) w [organizacjach](#) prowadzących [księgowość](#) według zasad tzw. pełnej [rachunkowości](#).⁶ Należy do obowiązkowych elementów [sprawozdania finansowego](#). Ukazuje sytuację w danych przedsiębiorstwie, na podstawie bilansu przeprowadza się analizę majątkowo – finansową przedsiębiorstwa.

⁴<https://analizy-prognozy.pl/analiza-prognoza-finansowa/analiza/sprawozdania/bilans/>

⁵<https://analizy-prognozy.pl/analiza-prognoza-finansowa/analiza/sprawozdania/bilans/>

⁶[https://pl.wikipedia.org/wiki/Bilans_\(rachunkowo%C5%9B%C4%87\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Bilans_(rachunkowo%C5%9B%C4%87))